

III. Utrpení a problém jeho smyslu

T 1: „Utrpení je omezením pobývání, jeho částečným zničením; za veškerým utrpením stojí smrt. Ve způsobu utrpení a v míře jeho mučivosti jsou velké rozdíly. Přesto vposled může každého postihnout totéž a každý musí nést svůj díl, nikdo toho není ušetřen ... Chovám-li se tak, jako by utrpení nebylo ničím definitivním, nýbrž jako by se mu bylo možno vyhnout, nestojím ještě v mezní situaci, nýbrž pojmám utrpení jako něco, co je sice ve svém množství nekonečné, avšak nikoli jako něco, co nutně patří k pobývání ... *Bojuji proti utrpení* za předpokladu, že je lze odstranit. V tomto zápasu je vskutku možno slavit úspěchy a tento zápas se stává jednou z podmínek lidského pobývání ... Tento úspěch je však vždy omezený. Myšlenka, že utrpení nutně nepatří k pobývání jako takovému, je přesto rozvíjena v utopii ... Pobývání, které nechce pohlédnout nutnosti utrpení do tváře, musí hledat cesty klamu. *Utrpení se vyhýbám* tím, že neberu na vědomí nepříjemné skutečnosti a nenechám se jimi existenciálně zasáhnout ... Instinktivně omezují své zorné pole, nechci např. vědět pravdu od lékaře, uznat svou nemoc, nechci vidět své tělesné a duševní nedostatky ... Místo toho, abych si při veškerém úsilí o eliminaci utrpení byl jasně vědom jeho nezrušitelnosti, zříkám se zároveň s jasností i rozumného a účinného potírání svého utrpení ... Nebo se vyhýbám druhému člověku tváří v tvář jeho utrpení tím, že si od něj udržuji odstup, včas se odtahuji od toho, jehož utrpení se stalo nezhojitelným. Tak se otupělostí vůči utrpení druhých a jeho zamlčováním stále více rozevírá propast mezi šťastným a trpícím. Člověk se tak stává lhostejným a bezohledným, ba dokonce nakonec pohrdá trpícím a nenávidí ho.“ (K. Jaspers, *Mezní situace*, str. 60–62).

T 2: „Až v mezní situaci může existovat utrpení jako neodvratitelné. Nyní beru své utrpení jako svůj díl, který mi byl přidělen, běduji, opravdově trpím, neskrývám své utrpení před sebou samým ... Každý musí nést to, co ho postihne, a v tom obstát. Nikdo mu to nemůže odejmout. Kdyby bylo *jen štěstí* pobývání, zůstala by možná existence v dřímotách. Je s podivem, že čiré štěstí působí prázdně. Stejně jako utrpení ničí faktické pobývání, tak štěstí, zdá se, ohrožuje vlastní bytí ... Štěstí musí být zproblematizováno, aby se jako znovu obnovené vlastně teprve stalo štěstím; pravda štěstí vyvstává na základě jeho ztroskotání.“ (Tamt., str. 62–63).

T 3: „...já se mohu svému utrpení prostě a jednoduše poddat, mohu s ním splynout, a právě to je hrozné pokušení. Ve svém utrpení, prohlášeném za absolutní non-sens, se mohu dokonce i zabydlet. Ale stejně jako je pro mne mé utrpení středem světa, tak i tento svět soustředěný kolem non-sensu se sám stává absolutním non-sensem ... Zdá se, že jakási volba, i když poněkud nezřetelná, mi přece jen zůstala. Nikdo mě jistě nemůže přinutit, abych dal svému utrpení nějaký smysl, nelze mě *naučit* tomu, že má nějaký smysl; toto tzv. poučování se vždy vystavuje nebezpečí, že ve mně vyvolá ... nejničivější duchovní odpor. Ale já sám, ze svého vlastního nitra, se mohu snažit tento význam buď uznat, nebo vytvořit ... Smysl něčeho není tím, co se konstatuje, a absence smyslu proto rovněž ne; smysl se tvoří aktem naší mysli. Říci, že moje utrpení nemá smysl, znamená, že odmítám připustit, že by v něm vůbec nějaký smysl mohl být. Hluběji posouzeno, my vlastně rezignujeme tam, kde by snad mohlo ve mně jisté tvoření započít. To se stane jasnější, vezmu-li v úvahu situaci, v níž se svým utrpením stojím před druhými. Utrpení může být pro mne příležitostí, abych se buď zatvrdil, abych se stáhl do sebe, anebo abych se naopak otevřel vůči jiným utrpením, která jsem si před tím nedovedl představit. Tady jasně vidím, co to znamená zkouška. To, oč běží, je tvořivá interpretace.“ (G. Marcel, *Přítomnost a nesmrtelnost*, Praha 1998, str. 25–27.)

T 4: „Hodnoty postoje jsou ... uskutečňovány všude tam, kde musí být něco nezměnitelného, něco osudového přijímáno jako takové. Tím způsobem, jak někdo bere tyto věci na sebe, vzniká nesmírné množství hodnotových možností. To však znamená, že se lidský život může naplnit

nikoli pouze v tvorbě a radosti, nýbrž dokonce také v utrpení! Takové myšlenkové postupy jsou uzavřeny každé triviální etice úspěchu. Avšak rozpomenutí se na prapůvodní, na náš každodenní úsudek o hodnotě a důstojnosti lidské existence odhaluje ihned onu hloubku zážitku, v níž si věci zachovávají svou platnost také mimo úspěch nebo neúspěch ... *Neúspěšnost neznamená bezesmyslnost.*“ (V. Frankl, *Lékařská péče o duši*, Brno 1994, str. 107.)

T 5: „Člověk má vůbec sklon k tomu přeceňovat pozitivní nebo negativní předznamenání zabarvení libosti nebo nelibosti svých zážitků. Důležitost, kterou tomuto předznamenání přikládá, vyvolává v něm neoprávněnou nedůtklivost vůči osudu ... slast vůbec není s to dát životu člověka nějaký smysl. Není-li tohoto schopna, nemůže ani nedostatek slasti životu smysl vzít.“ (Tamt., str. 108.)

T 6: „Žádný psychiatr, žádný psychoterapeut – ani žádný logoterapeut – nemůže říci nemocnému, *co* je smysl, avšak může mu říci, *že* život má smysl, a více než to: že si tento smysl také podržuje za všech podmínek a okolností, a sice díky možnosti nalézt smysl ještě i v utrpení, transformovat utrpení na lidské rovině ve výkon – jedním slovem: vydat svědectví o něčem, čeho je člověk schopen, právě i ve ztroskotání.“ (V. Frankl, *Der leidende Mensch. Anthropologische Grundlagen der Psychotherapie*, München – Zürich 1990, str. 23.)

T 7: „Už v biologické rovině je bolest smysluplný strážce a varovník. V duševně-duchovní oblasti má pak analogickou funkci. To, před čím má utrpení člověka chránit, je apatie, umrtvující duševní strnulost. Dokud trpíme, zůstáváme duševně naživu. Ano, v utrpení dokonce zrajeme, v utrpení rosteme – činí nás bohatšími a mocnějšími.“ (V. Frankl, *Lékařská péče o duši*, str. 109.)

T 8: „...také utrpení poskytuje možnost smyslu. Samozřejmě tu mluvíme jen o nezrušitelných a neodvratných situacích, které se nedají změnit; o utrpení, které se nedá odstranit ze světa ... Naplňováním smyslu uskutečňuje člověk sebe samotného. Když naplňujeme smysl utrpení, uskutečňujeme to nejlidštější v člověku. Zrajeme, rosteme, vyrůstáme nad sebe samotné. Právě tehdy, když na situaci nemůžeme nic změnit – a potud jsme bezmocní a bez naděje –, právě tehdy se od nás žádá, abychom se změnili. Právě to je výzva.“ (V. Frankl, *Utrpení z nesmyslnosti života. Psychotherapie pro dnešní dobu*, Praha 2016, str. 30.)

T 9: „Jako chlapec jsem si myslel, že řeknu světu, co jsem v Osvětlení viděl – v naději, že svět bude jednou jiný. Ale svět se nezměnil, svět o Osvětlení nechtěl slyšet nic. Až mnohem později jsem pochopil, co je smyslem utrpení. Utrpení má smysl, jestliže se ty sám stáváš jiným.“ (Jehuda Bacon, in: V. Frankl, *Utrpení z nesmyslnosti života*, str. 31.)

T 10: „...v existenciální analýze se ukazuje smysl utrpení, ukazuje se, že utrpení náleží smysluplně k životu. Utrpení, strast patří k životu jako osud a jako smrt. To všechno se nedá od života oddělit, aniž by se současně porušil jeho smysl. Strast a smrt, osud a utrpení odloučit od života, to by znamenalo vzít životu tvář, formu. *Teprve pod údery kladiva osudu, v bílém žáru utrpení z něho nabývá život formy a tváře. Osud, který člověk protrpí, má tedy za prvé ten smysl, aby byl utvářen – tam, kde je to možné – a za druhé, aby byl nesen – je-li to nutné.*“ (V. Frankl, *Lékařská péče o duši*, str. 110.)

T 11: „Existují ... situace, v nichž se člověk může naplnit pouze v opravdovém utrpení a jenom v něm. A ‚příležitost k něčemu‘, kterou znamená život, nesmí být zmeškána ani v případě příležitosti k opravdovému utrpení, tedy v případě možnosti k realizaci postojových hodnot.“ (Tamt., str. 112.)

